

KOUIVOLAN SEURAKUNTAYHTYMÄN YMPÄRISTÖKASVATUSSUUNNITELMA VUOSILLE 2014–2019

Sisällys

1. Kouvolan seurakuntayhtymän ympäristökasvatussuunnitelman tavoitteet	3
2. Ympäristökasvatuksen teologiset lähtökohdat	3
2.1. Jumala Luojana	3
2.2. Luomakunnan oikeus lepoon	4
2.3. Vuorovaikutus ihmisen ja muun luodun välillä	4
2.4. Uuden testamentin näkökulmia luomakuntaan	5
2.5. Jumalan antamien lahjojen oikea käyttö	5
3. Ympäristökasvatuksen vastuuhenkilöt Kouvolan seurakuntayhtymässä	6
4. Paikkakuntamme erityispiirteet	7
5. Ympäristökasvatussuunnitelma toimintamme eri alueilla	7
5.1. Lapsityö	7
5.2. Varhaisnuorisotyö	8
5.3. Nuoriso- ja rippikoulutyö	9
5.4. Aikuistyö	10
5.5. Lähetystyö	11
5.6. Diakoniatyö	12
5.7. Jumalanpalveluselämä	14
5.8. Musiikkityö	15
6. Ympäristökasvatus viestinnässä	15
7. Ympäristökasvatus tukipalveluissa	16
8. Yhteistyö muiden ympäristökasvattajien kanssa	18
9. Vinkkejä ja linkkejä ympäristökasvatuksen toteuttajille	18

1. Kouvolan seurakuntayhtymän ympäristökasvatussuunnitelman tavoitteet

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vastuullisen ja ympäristönäkökohdat huomioivan elämäntavan aikaansaaminen. Ympäristökasvatus ei ole seurakunnan muusta toiminnasta erillinen saareke vaan läpäisyperiaatteella luontevalla tavalla läsnä seurakunnan kaikissa työmuodoissa. Ympäristökasvatus on läsnä kaikenikäisten seurakuntalaisten kohtaamisessa. Ympäristökasvatuksen juuret ovat vahvasti Raamatussa, kuten ympäristökasvatuksen teologisissa lähtökohdissa todetaan (luku 2.).

Kouvolan seurakuntayhtymän ympäristökasvatussuunnitelman vuosille 2012-2019 ovat laatineet lääninrovasti Marko Marttila ja työmuodot ympäristövastaaviensa johdolla. Suunnitelman on koonnut Eija Leskinen. Lapsityö järjesti kansikuvatyöpajan Eila Kanniston johdolla. Kansikuvan on piirtänyt Juulia Sihvonen, 8 vuotta.

2. Ympäristökasvatuksen teologiset lähtökohdat

2.1. Jumala Luojana

Apostolisessa uskontunnustuksessa kristillinen kirkko tunnustaa uskoa Jumalaan, taivaan ja maan Luojaan. Luominen on lähtökohta sille, että ihmisen paikkaa voidaan tarkastella suhteessa Jumalaan ja suhteessa muuhun luomakuntaan. Raamattu alkaa kahdella luomiskertomuksella. Niiden sisältö antaa pohjan kristilliselle käsitykselle luonnosta ja ympäristöstä. Luomiskertomukset eivät kuvaa luonnontieteen kielellä sitä, kuinka maailma on saanut alkunsa, mutta erityisesti ne osoittavat ihmisen tehtävän sekä moraalisen aseman.

Jos luomiskertomuksia luetaan järjestyksessä kohta kohdalta läpi, ensimmäinen ihmiselle uskottu tehtävä on hallita meren kaloja, taivaan lintuja, karjaeläimiä, maata sekä kaikkia pikkueläimiä, joita maan päällä liikkuu (1 Moos. 1:26). Tämä suuri valta asettaa ihmisen muun luomakunnan yläpuolelle. Se ei kuitenkaan tarkoita yksinvaltiutta eikä mielettömyyttä, sillä ihminen on teoistaan vastuullinen Jumalalle. Suurta valtaa seuraa suuri vastuu. Ihmisen asemaa Jumalan luomassa maailmassa havainnollistaa osuvimmin käsite ”varakuninkuus”.

Ihmisestä tuli lähes Jumalan kaltainen olento (Ps. 8:6-7), eräänlainen Jumalan edustaja muun luomakunnan keskelle. Kaikesta mahtavuudestaan huolimatta ihminen kuuluu yhdessä muun luomakunnan kanssa luodun maailman piiriin. Korkein valta on Jumalan käsissä ja ihmisen tulisi toimia Jumalan tahdon toteuttajana maailmassa. Ihminen on asetettu paljon vartijaksi, sillä hänen on tehtävä aikaansaannoksistaan tili Jumalalle.

2.2. Luomakunnan oikeus lepoon

Toisinaan kuulee sanottavan, että ihminen olisi luomakunnan kruunu. Tämä määritelmä perustunee siihen, että ihmisellä on niin suuri valta, ja ihminen luotiin viimeiseksi, kaiken huipennukseksi. Luomiskertomuksen tarkka lukeminen kuitenkin paljastaa, että luomiskertomuksen huipentuma ei ole ihmisen luominen, vaan lepopäivän pitäminen. Jopa Jumala lepäsi seitsemäntenä päivänä kaikesta luomistyöstään (1 Moos. 2:2-3). Koko luomakunta – niin ihmiset, eläimet kuin kasvitkin – kaipaavat lepoa.

Kuten ihminen ei jaksakaan jatkuvasti tehdä työtä ilman lepohetkiä, ei myöskään luonto kestä jatkuvaa kuormitusta. Vanhan testamentin jo vuosituhansien takainen lainsäädäntö on tästä näkökulmasta yllättävänkin nykyaikainen. Vaikka tuolloin ei tunnettu ympäristöongelmia, karjaeläinten sekä viljelysmaan tarve lepoon tunnustettiin. Mooses sai Jumalalta seuraavan lainkohdan: ”Kuutena vuotena voit kylvää peltosi, leikata viinitarhasi köynnöksiä ja korjata satoa, mutta seitsemäs vuosi on maan lepovuosi, Herralle pyhitetty sapatti. Silloin et saa kylvää peltoasi etkä leikata viinitarhasi köynnöksiä. Älä korjaa sitä viljaa, joka itsestään kasvaa peltoosi, äläkä kokoa hoitamattomiin köynnöksiisi kasvaneita rypäleitä. Silloin on maan sapattivuosi. Levossa oleva maa antaa kuitenkin ravinnon teille, niin sinulle kuin orjillesi, palkkalaisillesi ja luonasi asuville muukalaisille. Myös karjasi ja muut eläimet voivat syödä kaikkea, mitä maa itsestään tuottaa” (3 Moos. 25:3-7).

Kymmenen käskyn yhteydessä kehoitetaan pyhittämään lepopäivä. Sen piiriin kuuluvat myös kotieläimet: ”Kuutena päivänä tee työtä ja hoida kaikkia tehtäviäsi, mutta seitsemäs päivä on Herran, sinun Jumalasi, sapatti. Silloin et saa tehdä mitään työtä, et sinä eikä sinun poikasi eikä tyttäresi, orjasi eikä orjattaresi, härkäsi, aasisi eikä mikään muu juhtasi eikä yksikään muukalainen, joka asuu kaupungissasi. Näin sinun orjasi ja orjattaresi saavat levätä kuten sinä itsekkin” (5 Moos. 5:13-14). Läheistä sukua edellä mainituille lakiteksteille on iskevä sananlasku: ”Kunnon ihminen muistaa karjansa tarpeet, jumalaton ei sääliä tunne” (Sananl. 12:10).

2.3. Vuorovaikutus ihmisen ja muun luodun välillä

Jos palaamme Raamatun alkulehdille, huomaamme, että Jumala asetti ihmisen Eedenin puutarhaan viljelemään ja varjelemaan sitä (1 Moos. 2:15). Viljeleminen ei tarkoita ryöstöviljelyä eikä luonnonvarojen riistoa, sillä koko ajan mukana pitäisi olla varjelemisen aspekti. Ihminen saa ja ihmisen tulee käyttää luomakunnan antimia monipuolisesti hyödykseen, mutta hänen on pyrittävä säilyttämään luonnon tasapaino ja varmistettava, että myös tuleville sukupolville jäisi perinnöksi elinkelpoinen maailma. Raamatun sivuillakin on tiedostettu, että väärillä valinnoillaan ja harkitsemattomilla teoillaan ihminen voi aiheuttaa suurta kärsimystä koko luomakunnalle (esim. Jes. 24:4-6, Jer. 4:22-28 ja Hoos. 4:2-3). Luomiskertomus jatkuu kuvauksella, kuinka ihminen antaa nimet Jumalan luomille eläimille (1 Moos. 2:19-20). Ihminen kartoittaa ja tutkii ympäristöään; hän nimeää havaitsemiaan ilmiöitä. Tältä raamatulliselta pohjalta on tärkeää, että ihminen nykypäivänä käyttäisi tiedettä ja tekniikkaa mahdollisimman paljon koko luomakunnan hyväksi.

Ihmisen suhteen luomakuntaan tulisi olla vuorovaikutussuhde. On tärkeää pysähtyä kuuntelemaan, mitä luonnolla on sanottavana. Muu luomakunta voi jopa muistuttaa ihmiselle, että Jumala on kaiken luonut: ”Kysy sinä eläimiltä, ne kertovat sen sinulle, kysy taivaan linnuilta, ne sen sinulle ilmoittavat. Katso maata, se on valmis opettamaan, meren kalatkin sen sinulle kertovat. Kaikki ne tietävät tämän: Herra itse on kaiken tehnyt” (Job. 12:7-9). Muu luomakunta ei ole olemassa vain ihmisen tarpeita varten, sillä Raamattu opettaa selvästi, että esimerkiksi eläimet ovat saaneet olemassaolon oikeutuksensa suoraan Jumalalta (Job. 39:5-12). Ympäristökriisiä ei voida perustella raamatunkohdilla, joissa ihmisille annetaan valtuutus alistaa maa valtaansa. Pikemminkin ympäristöongelmat ovat seurausta ihmisten maallistumisesta ja voimakkaasta itsekkyydestä. Tällöin on kadonnut taju pyhydestä, kunnioituksesta ja vastuusta sekä muuta luomakuntaa että Jumalaa kohtaan.

2.4. Uuden testamentin näkökulmia luomakuntaan

Edellä on viitattu lukuisiin Vanhan testamentin kohtiin, joissa keskipisteenä on Jumalan luoma maailma. Uuden testamentin puolella luomisesta ja luomakunnasta puhuvia jakeita on vähemmän, mutta myös siellä luomisen teologia pääsee esille. Johanneksen evankeliumin prologissa kuvataan, kuinka Jeesus Jumalan Sanana oli läsnä luomisessa (Joh. 1:3). Apostoli Paavali tavoittaa jokaiseen aikakauteen hyvin sopivan toteamuksen, kun hän Roomalaiskirjeensä kahdeksannessa luvussa mainitsee koko luomakunnan huokaavan ja vaikeroivan. Luomakunnan osa voi useinkin olla vastoin käymisten täyttämä. Omilla ratkaisuilla ja valinnoilla jokainen pystyy lievittämään tätä kuormaa.

Uuden testamentin kirjoittajat elivät voimakkaassa lopunajan odotuksessa. Heidän näköpiirissään oli tämän näkyvän maailman pikainen katoaminen. Sen tähden he kiihkeästi odottivat tuonpuoleisen Jumalan valtakunnan koittoa. Raamatullisia kuvia tuonpuoleisesta taivaan kodista hallitsee harmoninen kokonaisuus - villipedot ja kesyt kotieläimet laiduntavat rinnakkain (Jes. 65:25), taivaan kodissa on kauttaaltaan vehreää ja siellä kasvava elämän puu antaa ihmisille terveyden (Ilm. 22:1-5). Raamatun lopussa palataan takaisin siihen paratiisimaiseen olotilaan, josta alussa on lähdetty liikkeelle. Tämän alun ja lopun väliin jää ajanjakso, jossa ihmisen tulee parhaan kykynsä mukaan kantaa vastuuta muusta luomakunnasta. Tehtävä on samanaikaisesti sekä haasteellinen että palkitseva.

2.5. Jumalan antamien lahjojen oikea käyttö

Uskonpuhdistaja Martti Luther selittää Isossa Katekismuksessaan kristillisen uskon perusasioita. Uskontunnustuksen ensimmäisen pääkappaleen selityksessään Luther toteaa alati ajankohtaiseen sävyyn, että ”kurja maailma on täysin vajonnut sokeuteensa ja käyttää kaikkia Jumalan hyviä lahjoja väärin pelkästään oman ylpeytensä, ahneutensa, himojensa ja nautinnonhalunsa tyydyttämiseen. Silmäystäkään se ei luo Jumalaa eikä häntä kiitä, ei tunnusta häntä herrakseen ja luojakseen.” Oikea asenne sen sijaan on se, että me ymmärrämme, mitä saamme Jumalalta vastaanottaa ja mihin se meitä velvoittaa. ”Tästä uskonkohdasta me näet huomaamme, miten

Jumala on antanut meille itsensä ja koko luomakunnan sekä huolehtinut ylen runsaasti ajallisen elämämme tarpeista, puhumattakaan niistä sanomattoman runsaista iankaikkisista lahjoista, joita hän on tuhlaillut meille Pojassaan ja Pyhässä Hengessä.”

Lähdekirjallisuus:

Evankelis-luterilaisen kirkon Tunnustuskirjat Helsinki 1990.

Brummer, Andreas & Kießig, Manfred & Rothgangel, Martin (toim.) 2010. *Evangelischer Erwachsenenkatechismus. Suchen – glauben – leben*. Gütersloh.

Liedke, Gerhard. 1979. *Im Bauch des Fisches. Ökologische Theologie*. Stuttgart.

Moltmann, Jürgen. 1995. Art. *Ökologie* teoksessa *Theologische Realenzyklopädie, Band 25* (sivut 36-46).

Toimittanut Gerhard Müller. Berliini.

Veijola, Timo. 1990. *Ihminen, missä olet? Vanha testamentti tänään*. Helsinki.

Veijola, Timo. 2009. *Raamattu spiritualiteetin lähteenä. Kokoelma Timo Veijolan artikkeleita*. Toimittaneet

Minna Salmi, Marko Marttila, Tuomo Mannermaa ja Pauli Niemelä. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 98. Helsinki.

3. Ympäristökasvatuksen vastuuhenkilöt Kouvolan seurakuntayhtymässä

Ympäristövastaavat huolehtivat, että työmuodon ympäristökasvatussuunnitelmaa tarkistetaan säännöllisin väliajoin. Kouvolan seurakuntayhtymän eri työmuotojen ympäristövastaavina toimivat seuraavat henkilöt:

Lapsityön ympäristövastaava	Eila Katajisto
Varhaisnuoriso-, nuoriso- ja rippukoulutyön yv.	Ari Roiha
Aikuis-, evankelioimis- ja lähetystyön yv.	Susanna Roitto
Diakoniatyön ympäristövastaava	Stiina Porvali
Jumalanpalvelustyön ympäristövastaava	Eija Murto
Musiikkityön ympäristövastaava.	Terhi Paukku
Kiinteistöjen ympäristövastaava	Jari Kokkonen
Hautaustoimen ympäristövastaava	Janne Saarinen (sijaisena Teija Marjamäki)
Keittiöiden, leiri- ja kurssikeskusten yv.	Sanna Ahtiainen (sijaisena Marja-Leena Okka)
Viestinnän ympäristövastaava	Laura Blom (sijaisena Ulla-Maija Hiltunen)
Yleishallinnon ympäristövastaava	Kirsi Valapuro

4. Paikkakuntamme erityispiirteet

Kouvolan seurakuntayhtymä muodostuu viidestä seurakunnasta ja yhdestä kappeliseurakunnasta. Seurakuntayhtymän pinta-ala on laaja: 2883 km². Suurin osa seurakuntayhtymästä on maaseutua. Monin paikoin maisemaa halkoo Kymijoki. Peltoja ja metsiä on runsaasti. Asutus keskittyy tiiviisti asutettuihin taajamiin. Paperiteollisuus on ollut seutukunnalla tärkeä työnantaja. Yhä edelleen Kymijoen varrella on toiminnassa olevia paperitehtaita. Seurakuntayhtymä omistaa noin 900 hehtaaria metsää. Valtaosa metsäomaisuudesta sijaitsee Valkealan ja Jaalan alueilla. Metsien käytöstä seurakuntayhtymä on laatinut oman metsäsuunnitelmansa. Aiemmin täysin itsenäisinä toimineet seurakunnat ovat tuoneet seurakuntayhtymään suuren määrän kiinteistöjä. Parhailaan valmisteilla olevassa kiinteistöstrategiassa pyritään karsimaan kiinteistöjen määrää vuoteen 2020 mennessä sillä tavalla, että tiettyjä toimintoja yhdistetään. Yhtymän alueella on myös käytössä noin 20 hautausmaata.

5. Ympäristökasvatussuunnitelma toimintamme eri alueilla

5.1. Lapsityö

”Minkä lapsena oppii sen vanhana taitaa.” Tämä vanha suomalainen sananlasku pätee tänäkin päivänä. Lapsena opittu luonnon ja sen monimuotoisuuden ymmärtäminen ja luonnosta huolenpittäminen antaa taitoja ja ymmärrystä tehdä se aikuisenakin. Lapsuus on tärkeää asennekasvatuksen aikaa. Ympäristönsuojelu on jokaisen kristityn tehtävä ja se perustuu Jumalan antamaan käskyyn viljellä ja varjella maailmaa.

Seurakunnan lapsityön tavoitteet:

- Luonnonsuojelu on meille tärkeä tavoite. Lapsi on myös vastuussa ympäristöstään.
- Kerhopisteissä pyritään toimimaan ekologisesti.
- Roskien lajittelua parannetaan.
- Tiedotus pyritään järjestämään sähköisesti ilman paperia.

Lapsityössä pyritään:

- ottamaan luonto, sen materiaali ja monimuotoisuus huomioon sekä materiaalin hankinnassa että kaikessa toiminnassa.
- ottamaan kerhon jätteiden lajittelu osaksi kerhon toimintaa.
- käyttämään iltapäiväkerhon välipaloissa mahdollisuuksien mukaan lähiruokaa.
- käyttämään askarteluissa runsaasti kierrätysmateriaaleja. Materiaalin käyttöä tehostetaan niin, että niistä jää mahdollisimman vähän jätettä. Esimerkiksi pienille lapsille annetaan valmiiksi pieniä papereita piirustusta ja pieniä pahveja askartelua varten.
- käyttämään piirustuspapereina käytöstä poistettuja kopiopapereita.

- opettamaan lapselle Raamatun kertomuksia luonnosta ja sen käytöstä. Lapsi ymmärtää, että kristillinen ihmiskäsitys ja luonnon kunnioittaminen liittyvät toisiinsa. Lapsi oppii tulkitsemaan omaa ja läheistensä luontosuhdetta Raamatun ja kristillisen perinteen näkökulmasta.
- kierrättämään leluja ja pelejä kerhojen kesken.
- sammuttamaan tarpeettomat valot.

5.2. Varhaisnuorisotyö

Varhaisnuorisotyön ympäristökasvatuksen yleistavoitteet:

- Tytöt ja pojat ymmärtävät, että luonto ja luomakunta ovat lahja Jumalalta. Sitä, mikä on lahjaksi saatu, tulee käsitellä huolellisesti ja arvostaen. Varhaisnuoret oivaltavat oman vastuunsa luonnosta.
- Nykyisessä urbaanissa elämänmuodossa monet varhaisnuoret uhkaavat vieraantua vuorovaikutuksesta luonnon kanssa, eikä eri kasvi- ja eläinlajien tunnistaminen ole mikään itsestäänselvyys. Tämän johdosta seurakunnan varhaisnuorisotyöllä on oma valistustehtävänsä, jotta varhaisnuori oppii tuntemaan luontoa sekä kiinnittämään huomiota luonnon kauneuteen.
- Varhaisnuorten kerhoissa, retkillä ja leireillä pohditaan toimenpiteitä, joilla luontoa ja omaa ympäristöä voidaan vähemmän kuormittaa. Edistetään myönteistä ekoajattelua.
- Tyttöjen ja poikien kanssa käydään läpi Raamatun kertomuksia ja periaatteita siitä, kuinka luontoa ja sen monimuotoisuutta pyhän kirjan sivuilla kuvataan. Vaikka ympäristöasiat eivät olleet Raamatun syntyaikoina samalla tavalla pinnalla kuin nykyisin, yhteisen työskentelyn tavoitteena on havaita, kuinka Raamatulla kuitenkin on paljon sanottavaa ympäristökysymyksiin.
- Tytöt ja pojat tutustuvat myös kansanperinteestä nousevaan luonnon tietämykseen ja tuntemukseen, esimerkiksi sanontaan ”kuu kiurusta kesään”.
- Tehdään yhteistyötä Kymen partiopiiriin eri lippukuntien kanssa, mitkä noudattavat Suomen Partiolaisten ympäristö- ja luonnonsuojelutavoitteita.

Varhaisnuorisotyön ympäristökasvatuksen konkreettisia tavoitteita ja toimintaa:

Leirit ja retket

Opetamme leireillä ja retkillä tyttöjä ja poikia nauttimaan, kunnioittamaan, tutkimaan ja suojelemaan luontoa ja ympäristöä. Kunnioittamiseen kuuluu jokamiehen oikeuksien opettaminen. Suojelemiseen kuuluu kierrättämisen ja siisteyden opettaminen. Tutkimiseen kuuluu luonnonilmiöiden ja eläinten tutkiminen. Luonnosta nauttimiseen kuuluu muun muassa miten monin eri tavoin voimme levätä, järjestää toimintaa ulkona, marjastaa ja kalastaa. Leireillä ja retkillä on mahdollisuus opettaa tyttöjä ja poikia selviämään luonnossa turvallisesti järjestämällä telttaleirejä, vaelluksia ja polkupyöräretkiä. Normaali- ja telttaleirien toiminnallisissa

toteutuksessa huomioimme mahdollisuuksien mukaan luonnonmateriaalit askartelussa, kertakäyttöastioiden vaihtamisen omiin ruokailuvälineisiin ja säästä sähköä -kampanjan.

Kerhot ja tapahtumat

Normaalissa viikkotoiminnassa ja erityistapahtumissa haluamme opettaa tytöille ja pojille hyviä ekotekoja ja siisteyttä. Hyviin ekotekoihin kuuluu muun muassa, se että materiaaleja kierrätetään, turhat valot sammutetaan ja lyhyet kerhomatkat kuljetaan kävellen tai pyörällä. Siisteyteen kuuluu omista tavaroista huolehtiminen ja siivous. Esimerkkien ja esikuvien tärkeudessa seurakunnan viranhaltijat ovat itse ensimmäisinä antamassa esimerkin luonnosta huolehtimisesta, myös kerhonohjaajat ja isokset ovat esikuvia kerholaisilleen. Raamatun esimerkit, jotka puhuvat luonnon varjelemisesta, kuuluvat kerhojen ohjelmistoon hartauksissa ja tapahtumissa.

5.3. Nuoriso- ja rippikoulutyö

Tavoitteena on opettaa nuori arvostamaan luontoa Jumalan luomana, osana koko luomakuntaa. Arvostamista on sekä luonnon monimuotoisuuden näkeminen ja kokeminen, että luonnonsuojelun tärkeyden ymmärtäminen. Rippikoulutyön alaan kuuluvat rippikoulut ja isoskoulutus. Työalan toiminta-ajatuksen mukaan ”järjestämme kaste- ja lähetyskäskyn mukaisesti konfirmaatioon valmistavaa katekismusopetusta sekä isoskoulutusta, tuemme nuorten kasvua, itsenäistymistä ja kristillisen identiteetin sisäistämistä sekä autamme nuoria löytämään oman paikkansa seurakunnassa”. Kouvolan seurakuntayhtymän strategian mukaan vuoden 2012 painopistealue oli kristillinen ympäristökasvatus, jonka vakiinnuttaminen rippikoulussa ja isoskoulutuksessa jatkuu tulevana vuosina. Kristillinen ympäristöteologia ja ympäristökasvatus saavat perustansa ja oikeutuksensa ensimmäisestä uskonkohdasta – luomisen teologiasta. Ympäristökysymysten käsittely ja ympäristökasvatus kuuluvat erottamattomasti rippikouluun, koska rippikoulu on katekismusopetusta ja rippikoulun sisältöjen on noustava myös nuorten omista kysymyksistä ja kokemuksista. Ympäristöaiheet kuuluvat näihin molempiin.

Ympäristökasvatussuunnitelman toteutussuunnitelma:

- Kartoitetaan rippikoulujen nykyinen ympäristökasvatus.
- Laaditaan rippikoulun ympäristökasvatussuunnitelma.
- Arvioidaan laaditun suunnitelman toteutumista kesän rippikouluissa ja tarkistetaan suunnitelmaa vuosittain.

Ympäristökasvatuksen tavoitteita työntekijöille:

- Jokainen rippikoulun opettaja on lukenut kirkon ilmasto-ohjelman *Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus* ja tutustunut joihinkin ympäristökasvatuksen lähdemateriaaleihin.
- Jokaisessa rippikoulussa käsitellään ympäristöteologian ja -etiikan kysymyksiä.
- Edellä mainittujen teoreettisten pohdintojen tulokset vaikuttavat rippikoulutyön arkeen (esim. jätteet lajitellaan ja kierrätetään).

- Ympäristökasvatuksen elementit noudattavat rippikouluopetuksessa läpäisyperiaatetta: opetusta järjestetään ulkona, lauletaan luomakunnan lauluja ja virsiä, käytetään opetuksessa luonnon materiaaleja yms.

Ympäristökasvatuksen tavoitteita nuorille:

- Nuori ymmärtää ympäristökysymysten pohdinnan ja käytännön tekojen, luomakunnan arvostamisen sekä luonnon kauneudesta ja antimista nauttimisen nousevan kristillisestä uskosta ja kuuluvan kristityn ihmisen elämään ja identiteettiin.

5.4. Aikuistyö

Aikuistyön ympäristökasvatuksen yleistavoitteet:

- Lähtökohtana aikuisten ympäristökasvatuksessa on korostaa Jumalaa luojana, jonka luomasta maailmasta olemme kiitollisia.
- Ihmisen tehtävänä on viljellä ja varjella maata, ihanteena on sopusointu Jumalan luoman luonnon kanssa.
- Korostetaan yksinkertaista elämäntapaa kristillisenä ihanteena.
- Jakaminen kuuluu luonnollisena osana kristittyjen elämää.
- Asenne periytyy myös ympäristöasioissa, korostetaan aikuisen vastuuta suhteessa ympäristöön ja seuraavan sukupolven kasvatuksessa.
- Kouvolan seurakuntayhtymän seurakunnissa suositetaan kirkkohallituksen ohjeiden mukaisesti lähi- ja kasvisruokaa sekä Reilun kaupan tuotteita.
- Lepopäivän pyhittäminen suojelee sekä ihmistä että luomakuntaa.
- Aikuistyön ympäristökasvatuksessa keskeistä on yhteistyö muiden toimijoiden kanssa.

Aikuistyön ympäristökasvatuksen konkreettiset tavoitteet ja toiminta:

- Ruoan siunaaminen ja siitä kiittäminen on osa yhteisiä kokoontumisia.
- Keväällä vietetään luomakunnansunnuntaita kirkkokäsikirjan mukaisesti toukokuun ja elokuun välisenä aikana, esim. Kuusankoskella Suvivirren sunnuntai.
- Pyritään huomioimaan seurakuntayhtymän eri alueet tapahtumia järjestettäessä. Tapahtumia ei keskitetä tiettyyn paikkaan, vaan seurakuntien välimatkat otetaan huomioon.
- Mainonnassa käytetään edullisia ratkaisuja ja jalkatyötä.
- Kylvöjen siunaus joka kevät ja sadonkorjuun kiitosjumalanpalvelus syksyllä.
- Retkillä ja leireillä luontopolkuja, joissa luontoon liittyviä tehtäviä ja huomioita.
- Juhannusjuhla ja -jumalanpalvelus luonnossa.
- Osallistuminen lähiruokamessuille ja Pestoomarkkinoille.

- Tiekirkkokahvila, kesäkahvila, torikahvila sekä kirkkokahvit toimivat myös yhteisöllisyyden kannalta tärkeänä toimintamuotona etenkin kesäisin.
- Jatkossa on ajateltu Turinatupien lisäksi myös muuta avointa kahvila- ja kokoontumistoimintaa.
- Haravointitalkoita ja hautausmaajuhlia, jotka kasvattavat yhteisöllisyyttä ja luonnonläheisyyttä.
- Entistä enemmän harkintaa kopioiden ottamisessa ja yleensäkin materiaalien käytössä, kierrätyksen suosimista.
- Uutispuurotarjoilua.
- Ruskaretkiä ja muita luontoretkeä.
- Joulurauhan julistus, jouluhartaus luonnossa.
- Perinnejumalanpalveluksia.
- Tarjoilujen järjestämisessä pyritään kohtuullisuuteen ja suositaan terveellisiä, kasvispainotteisia vaihtoehtoja.
- Yhteiskuljetukset ja kimppakyydit.

5.5. Lähetystyö

Lähetystyön ympäristökasvatuksen yleistavoitteet:

- Lähetystyö sisältää ajatuksen globaalista ympäristövastuusta, hyvinvoiva ympäristö kuuluu kaikille.
- Lähetystyö toteuttaa kansainvälistä oikeudenmukaisuutta jakamalla omastaan ja parantamalla kehitysmaiden ihmisten elinolosuhteita.
- Ympäristön hyvinvointia kehitysmaissa lisäävät esimerkiksi puiden istutus aavikoitumisen estämiseksi, maanviljelysneuvonta ja kierrätys.
- Lähetyskasvatuksen tulisi läpäistä koko seurakunnan toiminta ja seurakuntalaisten tulisi oppia kantamaan vastuuta myös kaukaisesta lähimmäisestä pienestä pitäen.
- Seurakuntalaiset oppivat kunnioittamaan kaikkia ihmisiä Luoja luomina, tasa-arvoisina ihmisinä ihonväristä ja kansalaisuudesta riippumatta ja iloitsevat Jumalan luoman maailman monimuotoisuudesta.
- Seurakuntalaiset oppivat näkemään oman kulutustottumusten maailmanlaajuiset seuraukset ja punnitsemaan valintojaan eettisesti suosimalla mm. Reilun kaupan tuotteita.
- Seurakuntalaiset ovat valmiita jakamaan omastaan, suosimaan yksinkertaista elämäntapaa ja välttämään turhaa luonnonvarojen tuhlausta.

Lähetystyön ympäristökasvatuksen konkreettiset tavoitteet ja toiminta:

- Vahva yhteistyö muiden seurakunnan työmuotojen kanssa.
- Annetaan tietoa kehitysmaiden olosuhteista, puhtaan veden ja ravinnon merkityksestä sekä mahdollisuuksista vaikuttaa maailmanlaajuisiin olosuhteisiin (lähetysnäyttelyt, lähettien vierailut).
- Seurakunta sitoutuu rukoilemaan lähetystyön ja lähetysmaiden ihmisten puolesta rauhaa, jokapäiväistä leipää ja puhdasta juomavettä kaikille.
- Innostetaan seurakuntalaisia käyttämään enemmän Reilun kaupan ja kehitysmaatuotteita.
- Tarjoilujen järjestämisessä noudatetaan kohtuullisuutta, suositaan lähi- ja kasvisruokaa sekä Reilun kaupan tuotteita.
- Korostetaan toisenlaisten, aineettomien lahjojen antoa (esim. Kirkon Ulkomaanavun Toisenlainen lahja tai Suomen Lähetysseuran Onnen lahjat) ja kummilapsitoimintaa
- Osallistutaan Suomen Lähetysseuran Tasaus-keräykseen, mukana tasaamassa maailman hyvinvointia.
- Osallistutaan erilaisiin keräyksiin esim. SLS:n postimerkkikeräys, silmälasikeräykset
- Kierrätyskäsitoita, kankaiden uudelleenkäyttöä, kahvipussien uudelleenkäyttöä.
- Willa Pison käsityöpalvelu Kuusankoskella: ompelupalvelu, valmius korjata ja uudistaa vanhaa, tuotto Yhteisvastuukeräykselle ja lähetystyölle.
- Osallistuminen lähiruokamessuille ja Pestoomarkkinoille.
- Järjestetään kirpputoreja kierrättämisen edistämiseksi.
- Mietitään mainontaa ekologisesti ja ekonomisesti, suositaan sähköistä mediaa.
- Kahvituksista jäävät kahvinporot kukkapenkkeihin, kahvipaketit askartelumateriaaliksi esim. kasseihin ja pannunalusiin.

5.6. Diakoniatyö

Diakoniatyö on rinnalla kulkemista apua tarvitsevien ihmisten ja perheiden arjessa. Kouvolan seurakuntayhtymän diakoniatyöntekijät antavat henkistä, hengellistä ja taloudellista apua asiakastapaamisissa seurakuntien diakoniatomistoissa, kodeissa ja laitoksissa. Ihmisiä kohdataan myös erityisryhmien kokoontumisissa, leireillä ja retkillä sekä vapaaehtoistyössä.

Kaikkiin näihin tilanteisiin voi luontevasti sisältyä ympäristökasvatusta aina luomakunnan kunnioittamisesta käytännön ympäristövinkkeihin ja ekotekoihin. Arjen ja talouden hallintaan annetut neuvot ovat usein samalla myös ympäristöä säästäviä.

Diakoniatyön ympäristökasvatuksen tavoitteet:

Asiakkaiden avustaminen ja neuvonta

- Kouvolan ruokapankki (ruokakaupat ja leipomot lahjoittavat ylijäämätuotteitaan jaettavaksi vähävaraisille, toteutus yhteistyössä Kouvolan kaupungin, Työttömien yhdistysten ja Korttelikotiyhdistyksen kanssa)
- vaatteiden, astioiden ja muiden kodintarvikkeiden kierrätys (otetaan lahjoituksina vastaan ja annetaan tarvitseville)
- maksusitoumukset kirpputorille vaatteiden ja kodinhankintojen ostamiseen
- opastusta ja kannustusta ympäristöystävälliseen liikkumiseen, ruuanvalmistukseen, siivoukseen ja muihin kotitöihin sekä vapaa-ajan viettoon

Liikkuminen ja kuljetukset

- lyhyiden matkojen kävely tai pyöräily
- työntekijöiden kimpakyydit yhteisiin tilaisuuksiin, koulutuksiin, jne.
- yhteiskuljetukset leireille ja muihin tapahtumiin

Materiaalien hankinta

- suositetaan kotimaisia kierrätettäviä materiaaleja ja raaka-aineita esim. askartelussa
- hyödynnetään luonnon antimia toiminnassa ja somistamisessa
- kierrätetään lehtiä ja kirjoja, käytetään kirjastojen palveluita.

Tulostus, kopiointi ja postitus

- suositetaan sähköistä tallennusta ja postitusta eli vältetään turhaa tulostusta ja postin kuljetusta
- pidetään paperittomia kokouksia (asialista ja muut asiakirjat heijastetaan seinälle)
- suositetaan kaksipuolisia, mustavalkoisia ja pieniä tulosteita/kopioita
- käytetään yksipuoliset tulosteet uudelleen muistilappuina tai ”omana” tulostusmateriaalina
- kierrätetään käytetyt kirjekuoret sisäisessä postissa

Jätteet

- noudatetaan jätteiden lajittelusta ja kierrätyksestä saatuja ohjeita

Muita ekotekoja

- vältetään kertakäyttöastioita ja turhaa pyykkiä (lakanat, pyyhkeet)
- säästetään sähköä (esim. valojen ja laitteiden sammuttaminen työhuoneesta ja yhteisistä tiloista)
- kierrätetään ympäristövinkkejä

5.7. Jumalanpalveluselämä

Psalmi 8: 4-9

Kun minä katselen taivasta, sinun kättesi työtä,
kuuta ja tähtiä, jotka olet asettanut paikoilleen

-- mikä on ihminen!

Kuitenkin sinä häntä muistat.

Mikä on ihmislapsi!

Kuitenkin pidät hänestä huolen.

Sinä teit hänestä lähes kaltaisesi olennon,

seppelöit hänet kunnialla ja kirkkaudella.

Sinä panit hänet hallitsemaan luotujasi,

asetit kaiken hänen valtaansa:

lampaat ja härät, kaiken karjan,

metsän villit eläimet,

taivaan linnut ja meren kalat, kaikki vesissä liikkuvat.

Jumalanpalveluselämän konkreettiset tavoitteet ja toiminta:

Viikoittaisissa jumalanpalveluksissa seurakunta kokoontuu ylistämään Jumalaa, Luojaansa.

Jumalanpalveluksissa on luontevaa tuoda esille asioita luomakunnasta sekä ihmiselle annetusta perustehtävästä viljellä ja varjella. Monissa Raamatun teksteissä viitataan Jumalan luomistyöhön.

Päivän lukukappale- ja evankeliumitekstien lisäksi on hyvä käyttää myös psalmitekstejä, joista

monissa puhutaan Jumalan ja luomakunnan suhteesta. Esirukouksessa pyydetään Jumalan

varjelusta koko luomakunnalle. Voidaan erityisesti rukoilla esimerkiksi sadon puolesta.

Ehtoollisrukouksessa tuodaan esille Jumalan teot elämän antajana.

Luomakunnan sunnuntai sisältyy seurakuntien jumalanpalvelussuunnitelmaan. Sitä voidaan

viettää touko- lokakuussa seurakunnalle sopivimman ajankohdan mukaan. Monessa Kouvolan

seurakuntayhtymän alueen seurakunnassa vietetään myös niin sanottuja

luontojumalanpalveluksia tai metsäkirkkoja. Näitä on syytä jatkaa ja vielä entistä enemmän

korostaa niissä käytettävien tekstien ja laulujen luontokeskeisyyttä.

Kylvön siunaaminen ja sadonkorjuun kiitosjuhla ovat perinteitä, joita toteutetaan monessa

maalaisseurakunnassa. Leipäsuunnuntain erilaisia toteuttamistapoja voidaan soveltaa myös

kaupunkiseurakunnissa.

5.8. Musiikkityö

Seurakunnan musiikkityössä kohdataan eri-ikäisiä ihmisiä monenlaisissa tilanteissa. Seurakuntalaisten kanssa lauletaan, soitetaan ja kuunnellaan. Musiikkiteokset antavat ihmisille kokemuksia ja elämyksiä sekä kuunneltuina että itse esitettyinä. Muun muassa Joseph Haydnin kuoro- ja orkesteriteoksessa *Luominen* voimme kuulla sävelmaalailua luomiskertomuksesta. Siinä kuoro ja solistit kertovat luomisen tapahtumista ja orkesteri jäljittelee mitä erilaisimpien luonnonilmiöiden ja eläinten ääniä ja tunnelmia. Myös monissa lauluissa ja virsissä kerrotaan meitä ympäröivästä luonnosta ja Jumalan luomisteoista.

Musiikkityön ympäristökasvatuksen konkreettiset tavoitteet ja toiminta:

Kouvolan seurakuntayhtymän paikallisseurakunnissa musiikkityötä toteutetaan monipuolisesti. Kuorotoiminta, kanttoreiden kerho- ja kouluvierailut, rippikouluopetus, jumalanpalvelusmusiikki, erilaiset hartaudet - nämä kaikki antavat hyvän mahdollisuuden laulaa ja laulattaa luomakunnasta kertovia lauluja ja virsiä.

Vuodenaikojen mukaan vaihtuvat teemat tuovat lähelle ympäröivän luonnon. Laulujen avulla voidaan opettaa erilaisia asioita luomakunnasta: eläimistä, kasveista ja tietenkin myös ihmisestä itsestään.

Erityisesti kuorotoiminnassa voidaan huomioida turhan kopioinnin pois jättäminen. Käytetään kaksipuolisia kopioita silloin, kun se on mahdollista.

Kanttorit toimivat monessa tilanteessa opettajina. On tärkeää tuoda opetuksessa esille myös luonnon ja Jumalan luomistyön kunnioittaminen. Tämä voidaan toteuttaa musiikillisesti ja myös oman esimerkin kautta. Luonnon kunnioittaminen sekä eläimistä ja kasveista huolehtiminen ovat asioita, joissa jokainen voi omalla asenteellaan antaa hyvän esimerkin seurakunnalle.

6. Ympäristökasvatus viestinnässä

Kouvolan seurakuntayhtymä ja ev.lut. seurakunnat viestivät ihmisen vastuusta Jumalan luomakunnasta. Ympäristönäkökulmaan panostaminen viestinnässä on käynnistynyt Kirkon ympäristödiplomin hakuprosessin myötä.

Sisäisen ympäristöviestinnän tavoitteena on jakaa henkilöstölle tietoa, murtaa muutosvastarinta ja innostaa työntekijöitä toimimaan ympäristön hyväksi. Ihannetilanne on, että tulevaisuudessa jokainen Kouvolan seurakuntayhtymän työntekijä osaa viestiä yhteisistä ympäristöarvoistamme ja -tavoitteistamme omassa työtehtävässään, sekä on motivoitunut siihen.

Eri työaloille valituilla ympäristövastaavilla on tärkeä rooli sisäisen viestinnän toteuttajina ja ympäristöasioihin innostajina. Sisäisen viestinnän tärkeimmät kanavat ovat henkilöstön ympäristötapahtumat ja muut yhteiset tilaisuudet, tiimipalaverit ja kokoukset, toiminnan suunnittelupäivät, sähköposti ja sähköiset kansiot, jotka ovat Kouvolan seurakuntayhtymän työntekijöiden käytössä. Sähköisten kansioiden kautta ympäristövastaavat voivat jakaa tarvittavaa ympäristötietoutta ja -materiaalia työaloillaan. Ympäristöohjelman rinnalla henkilöstölle valmisteltava eko-opas jalkauttaa ympäristöasioita henkilöstölle.

Julkisen ympäristöviestinnän tavoitteena on viestiä ajankohtaisesti ja mielenkiintoisesti Kouvolan seurakuntayhtymän ja paikallisseurakuntien ympäristötavoitteista sekä ekotapahtumista. Alkuvaiheessa seurakuntalaisille ja muille Kouvolan alueen asukkaille pyritään kertomaan, mikä on Kirkon ympäristödiplomi ja miksi Kouvolan seurakuntayhtymä ja seurakunnat tavoittelevat sitä. Tärkeimmät julkisen viestinnän välineet ovat seurakuntalehti Risteys, kotisivut kouvolanseurakunnat.fi ja tiedotteet medialle.

Ympäristövastaavat voivat välittää viestiä yhtymän ja seurakuntien ympäristöasioista työalansa toiminnan sekä esimerkiksi sosiaalisen median kautta. Yhtymän ja seurakuntien yhteiset ekotapahtumat välittävät myös julkisuuteen viestin ympäristövastuunsa tuntevasta yhteisöstä.

Kouvolan seurakunnat ja seurakuntayhtymä ovat vuosittain mukana seuraavissa ekotapahtumissa:

- Valon hetki, Earth Hour, maaliskuun viimeinen lauantai, www.wwf.fi/earthhour
- Ekopaasto tuhkakiviikosta pääsiäiseen, www.ekopaasto.fi
- Luomakunnan sunnuntai jonakin touko-lokakuun sunnuntaina, sakasti.evl.fi
- Energiansäästöviikko, viikko 41, www.energiansaastoviikko.fi
- Reilun kaupan viikko, viikko 43, www.reilunkaupanviikko.fi
- Suomi puhtaaksi -talkoopäivä huhti-toukokuussa
- Vuosittaiset hautausmaiden siivoustalkoot, kevään ja syksyn haravointitalkoot. Tavoite on, että mahdollisimman monella hautausmaalla järjestetään ainakin yhdet talkoot vuodessa.

7. Ympäristökasvatus tukipalveluissa

Tukipalveluista (yleishallinto, kiinteistötoimi, hautaustoimi, keittiöt ja leirikeskukset) vastaavat henkilöt huolehtivat, että käytettävät tuotteet, laitteet ja palvelut on hankittu ympäristövastuullisuuden näkökulma mielessä pitäen. Tilaisuuksissa ja kiinteistöissä huolehditaan jätelajittelusta ja opastetaan käyttäjiä riittävästi. Yhteisruokailuissa ja tarjoiluissa tuodaan esille tarjoilun ympäristönäkökulmat (Reilu Kauppa, lähiruoka ym.). Hautaustoimessa huolehditaan riittävästä lajittelumahdollisuudesta hautausmailla ja omaisille kerrotaan ympäristönäkökulmista (mm. perennat ja kynttilälyhdyt).

Kouvolan seurakuntayhtymän ympäristöräppi (Työntekijäpäivä 16.1.2013)

Jos joka jannu ja friidu kierrättää,
ei maailmaan enää jätteitä jää.
On seurakunnan päätös hurskas tää,
ja siitä me kiinni pidetään.

Hei, ympäristö on tosi tärkeä juttu,
älä viitti dissaa, tän arvo ei oo huttu.
Jos kaikki ympäristö lahoutuu,
sitten elämäkin täällä tuhoutuu.

Jos roskaat luontoa,
kohta se kostaa.
Enää et voi sä ruokaa ostaa.
Nyt homma lähtee jo hanskasta,
ja saat lähiruokasi Tanskasta.
Kohta on koko kansa naatti,
ruokavaliona natriumglutamaatti!

Säästä luontoa, säästä sähköä.
Tallaa luonnossa, syö pettua.
Ei tuu mitään, ei tuu mitään.
Kynttilän valoa, sydämen paloa.
Säästämme, kierrätämme,
kehräämme.

Ympäristöseurakunta tulee vai
maailmanloppu.
Kellään ei ole mihinkään hoppu.
Kohta tulee säästöä, ei näy
hiilidioksidipäästöä.
Tahdon hyvän ympäristön omia.
Tavoittelen ympäristödiplomia.

Meidän seurakuntakin mukaan lähti
ympäristötalkoisiin.
Ja kohta nähtiin, uusiin tähtiin kohosi
mieli,
ympäristö on tärkeä, laulaa joka kieli.

Seurakunnassa on tosi siistii,
me roskii lajitellaan
ja ympäristöpäästöi säästellään.
Me ollaan ekologisii
ja mukana oot siekii.

Älä sähköä tuhlaa,
pimeessä on juhlaa.
Pyörällä töihin,
älä köyttäydy auton vöihin.
Roskat purkkiin,
ei ihmisten nurkkiin.
Lihanhimo alku kaiken pahan,
kasvikset täyttää mahan.

Älä heitä roskia,
pidä huolta luonnosta.
Ota mukaan lapsetkin,
opeta se heillekin.
Luonto kuuluu kaikille
nuorille ja vanhoille.
Jee, jee, jee.

Mä jätteet lajittelen
ja olen hyvä ihminen.
Lasipurkit kierrätykseen,
erikseen kuin pahvit.
Kiitokseksi tarjoan Reilun kaupan
kahvit.

Siihen sammui johtotähti
ja jätkä kävelemään lähti./
Pyörä ja mä töihin taas
aamulla himmaillaan.

Ei huolia, ei murheita,
autoa ei käytetäkään.

Hei, te kaikki, relatkaa,
nyt ympäristöasioita ajatella saa, jou!
Kanna vastuu tavalla,
joka kaikille on onnea antava, jou!

Ympäristöä pitää suojella eikä maata
palmun alla.
Kun vaan polkupyörällä päästelet,
niin ympäristöä säästelet, jou!

Muista paperit lajitella,
ettei tarvitse katuen ajatella.
Käytä kesällä pyörää,
talvella latua,
ettei myöhemmin tarvitse katua.

Roskat pussiin,
erottele lasit, paperit, pahvit ja
patterit,
JOU!

Me hukumme kaikkeen turhaan,
jäävuoret sulaa,
savu peittää Kiinan taivaan,
meret hukkuu muoviin,
me vain juomme Reilun kaupan
kahvia.

Seurakunta ympäristöä puoltaa,
peräpään jätettä suoltaa,
ehkä 300 kiloa vuodessa,
aikahan menee lantaa luodessa.

Jättematerialistiräppi:
Jos pidät roskista, energiasta,
jos pidät roskista, energiasta,
se on elämää vasta!
Jou, jou, jou.

8. Yhteistyö muiden ympäristökasvattajien kanssa

Kouvolan alueen seurakunnat tekevät aktiivista yhteistyötä paikallisten koulujen kanssa. Seurakuntien edustajat ovat tervetulleita pitämään päivänavauksia peruskouluihin ja lukioihin. Usein tehdään yhteistyötä myös erilaisten teemapäivien ja tempausten merkeissä. Koululaisten retkipäiviä tai leirikouluja järjestetään usein keväiseen aikaan seurakuntien leirikeskuksissa, joiden maastossa on tavallisesti luontopolku tai muu ympäristöaiheinen rastirata.

Koulujen ohella tärkeä yhteistyökumppani seurakunnille on partio etenkin varhaisnuoriso- ja nuorisotyön saralla. Seurakuntien alueilla toimii useita partiolippukuntia, joita seurakunnat osaltaan budjettivaroin tukevat. Partioaatteen perusasioihin kuuluu liikkuminen luonnossa, ja nuoret oppivat sekä tuntemaan että kunnioittamaan luontoa. Leireillään partiolaiset usein hyödyntävät seurakuntien leiri- ja kurssikeskuksia ja niiden lähimaastoja.

Kouvola on merkittävä varuskuntakaupunki, sillä Valkealan alueella sijaitsevat sekä Karjalan Prikaati että Utin Jääkärirykmentti. Varusmiesten koulutukseen kuuluu ympäristökasvatusta. Esimerkiksi metsäleireillä ollaan hyvin tarkkoja siitä, että luontoon ei jää sinne kuulumatonta rojua. Kasarmielämässä puolestaan tulee jätteen lajittelu tutuksi. Seurakunnat ja varuskuntien kirkollinen työ tekevät vuosittain säännöllistä yhteistyötä. Seurakunnan edustajia vierailee varuskunnissa ja varusmiehiä kouluttajineen osallistuu toisinaan hartaustilaisuuksiin seurakunnan tiloissa.

9. Vinkkejä ja linkkejä ympäristökasvatuksen toteuttajille

Suomen ev.lut. kirkon ilmasto-ohjelma: Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus

(sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content2B0EDB)

Ympäristökasvatus seurakunnassa. Sipiläinen, Ilkka & Tukeva Pekka (toim.): Kirjapaja 2010.

Luonto ja Raamattu – kristillisen ympäristökasvatuksen juurilla. Panu Pihkala. Lasten Keskus 2010.

Luontopyhäkoulu, Pyhäkoululehti 2/2011, saatavilla myös erikseen.

M. Soulanto, L. Nevakivi: Mustan kirstun salaisuus. Kirjapaja 2008.

H. Pruuki: Ekonistin käsikirja. Nuorten Keskus 2009. www.ekonisti.fi

P.Pihkala: Ekonisti-materiaalin käyttö nuortenilloissa virikevihko (2009) pdf-julkaisuna:

www.ekonisti.fi/binary/file/-/id/3/fid/148/

P.Pihkala: Luonto ja seurakunta. Materiaalia tilaisuuden järjestämiseen. Nuorten Keskus 2011.

www.ekonisti.fi

Ympäristökasvatus WWF:n verkkosivuilla: www.wwf.fi/ymparisto/ymparistokasvatus/

Suomen luonnonsuojeluliitto: www.sll.fi

Luontoliitto: www.luontoliitto.fi

Kirkon ulkomaanavun (KUA) nuorten aikuisten Changemaker-verkosto: www.changemaker.fi

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry ja Vihreä lippu ohjelma: www.ymparistokasvatus.fi

Opetushallituksen kestävä kehityksen verkkosivut: www.edu.fi/teemat/keke/

YK-liiton Maailmankansalaisen kypsyyskoe: www.ykliitto.fi/kouluttaa/mkk

Hän rakastaa ja siunaa tietä
ja antaa teidän kasvaa suureksi kansaksi.

Hän siunaa teidän jälkeläisenne,
maanne hedelmät, viljanne, viininne ja öljynne
ja tekee suuriksi teidän karjalaumanne siinä maassa,
jonka hän on esi-isillenne vannomallaan valalla luvannut teille.

5. Moos. 7:13